

Prawo podmiotowe
Etyka – prawo – polityka

WYKŁADY POZNAŃSKIE Z FILOZOFII

Z prac Komisji Filozoficznej PTPN

Redakcja naukowa serii

Prof. UAM dr hab. Piotr W. Juchacz

Przewodniczący Komisji Filozoficznej PTPN

Prof. UAM dr hab. Karolina M. Cern

Prodziekan ds. nauki i współpracy międzynarodowej

Wydziału Filozoficznego UAM

OD POWSTANIA POZNAŃSKIEGO TOWARZYSTWA PRZYJACIÓŁ NAUK w 1857 roku filozofowie, by wspomnieć tylko pierwszego prezesa towarzystwa hr. Augusta Cieszkowskiego czy Karola Libelta, brali czynny udział zarówno w jego pracach naukowych, jak i aktywnościach nastawionych na krzewienie wiedzy wśród współobywateli.

Kontynuując tę tradycję, obecne władze Komisji Filozoficznej PTPN podjęły inicjatywę wspólnego z Wydziałem Filozoficznym Uniwersytetu im. A. Mickiewicza wydawania serii *Wykłady Poznańskie z Filozofii*, której ambicją jest przywrócenie ducha *res publica literaria* naszym czasom, wszakże w postaci nowej, zdemokratyzowanej i otwartej na krytycznych obywateli dążących do oświeconego rozumienia otaczającego ich świata.

Pochłonięci badaniami pogłębiającymi obecny stan wiedzy ludzkiej, częstokroć nie doceniamy znaczenia podzielenia się ich wynikami z szerszym gronem wykształconych czytelników. Mamy nadzieję, że seria *Wykłady Poznańskie z Filozofii* wraz z towarzyszącymi jej wykładami publicznymi stanowić będzie agorę deliberacji pomiędzy badaczami i świątłymi obywatelami Rzeczypospolitej.

Prawo podmiotowe Etyka – prawo – polityka

Tomasz Raburski

Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk
Poznań 2021

POZNAŃSKIE TOWARZYSTWO PRZYJACIÓŁ NAUK
Wydział Filologiczno-Filozoficzny, Komisja Filozoficzna

SERIA

Wykłady Poznańskie z Filozofii

REDAKCJA NAUKOWA SERII

Piotr W. Juchacz i Karolina M. Cern

GŁÓWNY REDAKTOR WYDAWNICTW PTPN

Jakub Kępiński

RECENZENCI

dr hab. Wojciech Ciszewski (Uniwersytet Jagielloński)

dr hab. Maciej Pichlak (Uniwersytet Wrocławski)

REDAKCJA JĘZYKOWA I KOREKTA

Małgorzata Szkudlarska

PROJEKT OKŁADKI I ŁAMANIE

TREVO Martins

Publikacja sfinansowana przez Wydział Filozoficzny Uniwersytetu
im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Creative Commons: Uznanie autorstwa – Bez utworów
zależnych 4.0 Międzynarodowe (CC BY-ND 4.0)

Poznań 2021

ISBN 978-83-7654-450-2

DOI 10.14746/978-83-7654-450-2

Wydawnictwo

Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk

ul. Mielżyńskiego 27/29, 61-725 Poznań

<http://www.ptpn.poznan.pl>, dystrybucja@ptpn.poznan.pl

Spis treści

Wstęp	7
Prawo – moralność – polityka	10
Problem językowy	14
Różnorodność praw	17
Jakie prawa istnieją?	21
1. Etyka	25
1.2. Języki moralności	29
1.3. Dyskusja o aborcji	34
1.4. Agonistyczny charakter praw	37
1.5. Prawa dziecka, rodziców, rodziny	41
2. Prawo	51
2.2. Rodzaje regulacji	54
2.3. Analiza przypadków	62
2.4. Konflikty praw	70
3. Polityka	79
3.2. Procesy strategiczne	80

3.3. Pogłębianie demokracji	90
3.4. Wzmacnianie ruchów społecznych	94
4. Uwagi historyczne.	99
4.2. Od oświecenia do XIX wieku	100
4.3. Krytyka marksistowska.	108
4.4. Przeciwko historii wigowskiej.	111
Zakończenie.	115
Bibliografia.	117
Streszczenie	129
Summary.	131

Streszczenie

PRACA POŚWIĘCONA JEST analizie pojęcia prawa podmiotowego rozpatrywanego na trzech polach: prawnym, moralnym i politycznym. Celem pracy jest połączenie rozważań prowadzonych w ramach odrębnych dyscyplin oraz zwrócenie uwagi na często popełniane błędy czy uproszczenia.

Część wstępna poświęcona jest analizom językowym (w szczególności relacji z angielskim słowem *right*), oraz wstępnej charakterystyce prawa podmiotowego, jego budowie i różnorodności form jakie przyjmuje.

W rozdziale pierwszym przedstawiono tematykę etyczną, wskazując czym jest etyka praw podmiotowych, co różni ją od innych rodzajów etyk i jaką rolę pełnią prawa we współczesnych dyskusjach etycznych. Główna linia sporu kształtuje się pomiędzy etykami traktującymi prawa podmiotowe jako podstawowy element konstrukcyjny, a utylitaryzmem. Przeanalizowano również przykłady współczesnych dyskusji w których różnice te prowadzą do formułowania odmiennych argumentów (np. dyskusja wokół aborcji).

Rozdział drugi poświęcony jest aspektom prawnym. Opisano w nim pojęcie refleksów prawa przedmiotowego, zreferowano dyskusję dotyczącą sposobów rozwiązywania konfliktów praw, oraz omówiono różnice między regulacjami opartymi na prawach podmiotowych oraz na dobrostanie (wraz z przykładami obszarów w której wybór między tymi formami regulacji niesie istotne konsekwencje instytucjonalne).

Rozdział trzeci opisuje politykę praw podmiotowych. Wskazano czym się taka polityka charakteryzuje, oraz opisano trzy najważniejsze jej ścieżki: procesy strategiczne, pogłębianie demokratyzacji oraz wzmacnianie ruchów społecznych.

Ostatni rozdział zwraca uwagę na często popełniane błędy w opisywaniu historycznego rozwoju praw podmiotowych. Omówione zostają konflikty między nurtami XIX wiecznej polskiej myśli polityczno-prawnej, oraz stosunek do idei praw podmiotowej w socjalistycznych systemach prawnych.

Słowa kluczowe: prawo podmiotowe, filozofia prawa, teoria prawa, prawo i moralność, polityka prawa.

Summary

Rights: Moral, Legal, and Political Aspects

THE BOOK EXPLORES the concept of rights in three fields: law, morality, and politics. Rights are treated as a bridge-concept, connecting those fields. The work draws heavily on English-, German- and Polish-language sources. The differences between those academic discourses on *rights*, *Rechte* and *prawa* are discussed.

The introductory chapter examines the meaning of the concept, and the variety in the forms of *rights*. The differences between the English concept of *right* and the Polish *prawo podmiotowe* are discussed.

The first chapter presents the moral aspect of rights, i.e. the features of the language of rights in comparison to other moral languages, and the role of rights in contemporary ethical theories (esp. utilitarianism).

The second chapter examines legal rights. The German concept of *Reflexrecht* is described. Two forms of legal institutions are compared: one based on rights and the other on well-being. Legislators have to choose which

form they use when they enact the law. Several examples are analyzed – what are the consequences of such choices and what are guiding principles helping the legislators to make them.

In the third chapter, the politics of rights is discussed, and its three forms are examined in detail: strategic litigation, strengthening of democratic principles, and the empowerment of social movements.

The book concludes with a historical chapter, outlining common mistakes about the evolution of rights and their historical role. Two historical moments are discussed in more detail: the conflict of intellectual traditions in 19th century Polish political discourse, and the Marxist critique of rights in socialist legal systems, which led to attempts to replace *rights* with other institutional forms.

Keywords: rights, philosophy of law, Polish theory of law, law and morality, politics of rights.